

УДК 377.121.22

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТРУДОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
УЧНІВ ДОПОМІЖНИХ ШКІЛ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ
СОЦІАЛІЗАЦІЇ**

(За науковою спадщиною Г.М. Мерсіянової)

Товстоган В.С.

кандидат педагогічних наук, доцент

Історичний аспект становлення системи професійно-трудового навчання учнів з вадами психофізичного розвитку нерозривно пов'язаний з розвитком продуктивних сил і виробничих відносин у суспільстві, потребою економіки у робітничих кадрах і відповідною їх підготовкою. Зміни, що відбулися останнім часом у суспільстві, зокрема в економіці України, поставили перед спеціальними школами для дітей з вадами фізичного або/та психічного розвитку нові завдання – формування широкого кола компетенцій у випускників школи, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки, готовності до самостійної побутової і соціально-трудової діяльності, що актуалізує, перш за все, більш високі вимоги до інтелектуального рівня особистості, її комунікабельності, професіоналізму.

Теоретичні та прикладні питання професійно-трудового навчання, корекційної спрямованості трудового навчання, психології трудової діяльності, підготовки цих дітей до праці, питання соціально-трудової адаптації випускників знайшли відображення в наукових дослідженнях багатьох учених (В.І. Бондар, Є.О. Білевич, А.М. Висоцька, Г.М. Дульнев, В.Ю. Карвяліс, Є.О.Ковальова, А.А. Корнієнко, Г.М. Мерсіянова, С.Л. Мирський, Н.П.Павлова, Б.Й. Пінський, А.І. Раку, К.В. Рейда, К.М. Турчинська, О.П. Хохліна та ін.).

Виробнича діяльність випускників допоміжних шкіл є одним із показників їхньої соціально-трудової адаптації і реабілітації.

Результати працевлаштування вихованців зазначених шкіл можна вважати за об'єктивний показник стану підготовки розумово відсталих до самостійної трудової діяльності, рівнем сформованості компетентностей, що забезпечують їм успішність на ринку праці, як «соціальну зрілість» (В.І.Бондар), як «професійну стійкість» (К.М. Турчинська). Компетентність випускника допоміжної школи набуває важливого значення ще й тому, що після закінчення школи більшість із них мають обмежені можливості продовжити навчання в інших навчальних закладах.

Як зазначає В.І.Бондар, 10-15 років тому близько 90% випускників працевлаштовувались у різні сфери народного господарства, 50% - забутими в школі спеціальностями [1, с.6].

Анкетування, проведене нами в 2014 році у двох регіонах: Сумському і Херсонському, показало, що показник професійної стійкості випускників допоміжних шкіл, тобто тих, хто продовжив працювати за отриманою спеціальністю після навчання, відповідно склав 30% і 15%. Не вдаючись в аналіз отриманих даних, які будуть розкриті в наших подальших статтях, можна констатувати тривожну тенденцію щодо погіршення результатів працевлаштування, а отже, і соціальної, і трудової реабілітації осіб з обмеженими пізнавальними можливостями.

Упровадження компетентнісного підходу в навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл, на думку науковців **В.А. Болотова, І.О. Зімньої, І.Г. Єрмакова, А.К. Маркової, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, В.В. Серікова, А.В. Хуторського та ін.**, має забезпечувати конкурентноспроможність випускників навчальних закладів.

Компетентнісний підхід до змісту української освіти був реалізований у «Критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти» (2008 р.) та нових Державних стандартах освіти (2011р.), в яких було уточнено ключові, універсальні компетентності: уміння вчитися, здоров'язбережувальна, загальнокультурна (комунікативна), соціально-трудова, інформаційна; наведено тлумачення зазначених і деяких предметних

компетентностей. Проте визначення трудової (технологічної) компетентності, як предметної, автори документу не зробили.

На основі діючих змістових ліній у Державному стандарті освітньої галузі «Технології» та структури поняття «компетентність» (когнітивна, операційно-технологічна, мотиваційна, етична, соціальна складові і система ціннісних орієнтацій) нами було сформульовано таку дифініцію: професійно-трудова (технологічна) компетентність – це засвоєний учнями в процесі навчання досвід предметно-перетворювальної діяльності, пов'язаної з набуттям нового знання та його застосуванням: техніко-технологічного, конструкторсько-графічного, інформаційно-комунікативного, творчо-проектувального, профорієнтаційного, соціального, економічного, досвіду роботи з обладнанням, інструментом, термінологічного знання, культури праці.

Постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 р. №607 з 1 вересня 2014 р. було введено в дію Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, в основу якого покладено особистісно орієнтований, компетентнісний та соціокультурний підходи.

Таким чином, за короткий час українська освіта пройшла шлях від декларування, обґрунтування компетентнісного підходу до його упровадження в освітній простір, не тільки як кінцевий результат навчальної діяльності, але і як процес формування майбутнього компетентного випускника школи. Проте методичного забезпечення стосовно формування різних предметних (зокрема, трудових), міжпредметних і надпредметних (до них ми відносимо професійні) компетентностей нормативні документи не містять.

Тому метою нашого дослідження є пошук методичного забезпечення формування складових професійно-трудової компетентності учнів допоміжних шкіл в науковій спадщині ученого-дефектолога Г.М. Мерсіянової.

Для цього проаналізуємо можливості методичного забезпечення формування визначених нами складових професійно-трудової компетентності в учнів допоміжної школи.

Зупинимось на методичних підходах вченої стосовно формування графічної компетентності. Одним із перших, хто звернув увагу та почав досліджувати проблему розуміння креслень учнями допоміжної школи на уроках трудового навчання, формування графічних знань та вмінь, в українській дефектології була Г.М. Мерсіянова. Аналізуючи практику роботи допоміжних шкіл, вчена зазначає: учні дуже мало користуються кресленнями, креслення часто дається у готовому вигляді, не аналізується з погляду форми, не співставляється з деталями виробу, не звертається увага на те, чим відрізняються між собою деталі тощо. Такі прийоми навчання, на переконання вченого, не можуть допомогти учням ні розібратись у графічному зображенні відомих предметів, ні сприяти самостійному кресленню їх, і тому не виступають корекційним засобом у розвитку просторових уявлень розумово відсталих школярів [6, с.31].

Володіння графічними компетенціями, під якими надалі будемо розуміти вміння осмислювати готові графічні зображення: малюнок, креслення, ескіз, навички побудови креслень, ескізів за знятими мірками, забезпечуватиме учням успішність на початковому, підготовчому періоді виконання трудової діяльності, коли школярі дістають загальне орієнтування в практичному завданні шляхом аналізу і проектування виробу. Наприклад, ознайомлення з послідовністю і способами його виконання. Необхідною умовою досягнення цього є наявність в учнів цілого комплексу знань, умінь, навичок [2; 4; 6].

Для того, щоб будь-яке креслення виклиало в свідомості учня образ предмета чи окремої його деталі, вважає учений, навчання повинно включати такі два етапи: 1) формування в учнів знань про виріб, утворення в їхній уяві учнів конкретного образу предмета шляхом аналізу його складових частин (деталей), при цьому звертається особлива увага на знання форм окремих

деталей, назв частин виробу і контурних зрізів; 2) вироблення вмінь порівнювати, співставляти деталі з готовою викройкою, виділяти їх на кресленні, знаходити однакові контурні зрізи, лінії шляхом накладання, підписування, зарисовування [4; 6].

Учений пропонує спочатку навчати учнів розуміти креслення, а потім опановувати прийоми виготовлення креслення. Крім того, необхідні дані слід надавати учням на картках для індивідуального або колективного користування ними, що забезпечить більшу самостійність виконання завдання [4, с.37].

Навчання учнів виготовляти креслення повинно складатися з двох етапів – підготовчого і основного. У процесі підготовки треба навчити учнів розуміти готове креслення та знімати необхідні розміри, мірки. До основного етапу входить навчання учнів прийомів побудови викроек та розвиток умінь користуватися різними інструктивними та довідковими матеріалами.

Методика навчання учнів прийомів виготовлення креслення включає таку послідовність роботи вчителя трудового навчання в напрямку ускладнення завдань: 1) пояснення з демонструванням креслення, виготовленого в певній послідовності, та з відповідними записами на дошці; 2) письмова інструкція, готове креслення з поясненнями вчителя; 3) письмова інструкція і готове креслення; 4) письмова інструкція. Користування різними видами інструкцій (письмові плани, зразки, креслення), довідковими матеріалами (підручниками) позитивно впливає на розвиток у школярів умінь використовувати наявні знання, орієнтуватись у завданні, виконувати його самостійно [4, с.28].

Для навчання учнів читати креслення на уроках трудового навчання Г.М. Мерсіянова пропонує виконувати такі вправи: учням демонструються окремо деталі предмета чи предмет у цілому, і пропонують відповісти, що зображено на кресленні; показати певні лінії предмета на кресленні і на самому предметі; обвести кольоровим олівцем контурні лінії деталі предмета (на уроках зі швейної справи).

У процесі формування графічних умінь учителю рекомендується використовувати міжпредметні зв'язки – математики і трудового навчання для розуміння та усвідомлення таких понять як масштаб, креслення геометричних фігур, знання одиниць довжини, співвідношення між ними, вміння знімати мірки (наприклад, із серветок, інших виробів), знання властивостей геометричних фігур тощо.

Крім креслення на уроках трудового навчання учений наголошує на необхідності широкого використання ескізів (в столярній, слюсарній, швейній справах тощо).

Наведемо декілька вправ, запропонованих Г.М. Мерсіяною для розвитку в учнів умінь користуватися набутими знаннями (ескіз) в життєвій діяльності (на що і спрямований, власне, компетентнісний підхід) [2, с. 14]:

1. Учні пропонують зробити ескіз серветки чи фартушка. В кінці роботи учням ставляться питання: Ескіз якого виробу ти виготовляв? Яку форму мав виріб? Які розміри виробу? Відповіді учня дають можливість учителю перевірити, наскільки свідомо він виконував завдання.

2. Учні ставляться завдання: виконати креслення на основі даного ескіза. Для цього учні на лінованому аркуші паперу виконують побудову за даними, зображеними на ескізі.

3. Дається аналогічне завдання, але дані подаються із використанням масштабу .

Іншим важливим компонентом професійно-трудової компетентності в учнів допоміжної школи є формування економічних компетенцій. На уроках професійно-трудового навчання є достатньо засобів формування економічних знань, зокрема це те, що вивчають діти на уроках - інструменти, матеріали, станки, машини, вироби; все те, що вони виготовляють, чим користуються, за влучним висловлюванням Г.М. Мерсіяної, «мають характеристику економічного спрямування» [6, с.93].

Аналізуючи та узагальнюючи практику роботи допоміжних шкіл, учений рекомендує такі методичні підходи щодо формування економічної компетентності школярів:

- надання учням інформації економічного характеру стосовно того, де виготовляється та чи інша продукція, хто її виготовляє, де можна придбати, у яких мірах (одиницях), скільки коштує, де про це можна дізнатися;

- складання і розв'язування задач на визначення кількості матеріалу та його вартості;

- екскурсія з вихователем чи батьками в різні магазини з метою ознайомлення учнів з цінами та одиницями продажу різних предметів; повідомлення самостійних завдань старшокласникам економічного характеру;

- використання міжпредметних зв'язків (зокрема, з соціально-побутовим орієнтуванням);

- адаптоване застосування програм російських авторів з економічного виховання [6, с.94].

Ряд зазначених прийомів реалізовані в програмах трудового навчання (швейна справа), підручниках Г.М. Мерсіянової.

До головних завдань професійного орієнтування в школі, на думку вченого, відносяться такі: індивідуальна допомога школярам щодо визначення профілю трудового навчання з урахуванням особистісних, освітніх, медичних особливостей дитини; забезпечення та формування «образу Я», як суб'єкта майбутньої професійної діяльності; виявлення та оцінка специфічних якостей і властивостей людини, які дозволяють успішно займатися конкретними видами професійної діяльності; визначення характерних вимог до людини з різних видів професійної діяльності та формування вміння порівнювати їх з «образом Я»; пошук методів і засобів впливу на людину з метою корекції рівня її домагань та розвитку окремих професійно важливих якостей у процесі професійного навчання [4, с.31].

З'ясуванню професійних здібностей школярів, починаючи з 4-го класу, буде сприяти такий комплекс заходів: вивчення учнів із використанням блоку діагностичних методик психологом школи, всебічне обстеження дитини різними медичними фахівцями, педагогічне вивчення учнів учителем трудового навчання – все це має на меті своєчасне визначення їх схильності до певних видів діяльності, а одержані дані сприятимуть розробці заходів, спрямованих на розвиток та корекцію важливих професійних якостей, проведенню науково обгрунтованого диференційованого трудового навчання.

Підготовка учнів до кваліфікованої праці має забезпечувати достатній рівень техніко-технологічних знань та практичних умінь, передбачених змістом навчальних програм. Під техніко-технологічними (професійними) знаннями розуміють знання з техніки та технології, що відображають цілісний процес трудової діяльності - знання про результат, предмет, засоби праці та трудові дії (Д.О. Тхоржевський, В.М. Мадзігон, Г.М. Мерсіянова, О.П. Хохліна та ін.). Тобто йдеться про ознайомлення із властивостями матеріалів, з якими працюють школярі, їх застосування; формування знань про вироби, засоби праці (машини, станки, контрольно-вимірювальні прилади, допоміжні інструменти та обладнання) в різних галузях промисловості, сільського господарства. На важливості формування техніко-технологічних (професійних) знань у розумово відсталих школярів наголошувала Г.М. Мерсіянова, вважаючи, що даний компонент кваліфікації майбутнього робітника недооцінюється учителями трудового навчання, і тому негативно позначається на вмінні самостійно виконувати практичні завдання, особливо у змінених умовах. Крім того учений підкреслювала той факт, що професійні знання підвищують інтелектуальний рівень учнів, сприяють розвитку вмінь правильно регулювати власну практичну діяльність [6, с. 25].

Важливою передумовою формування міцних техніко-технологічних знань, на думку Г.М. Мерсіянової, є розуміння учнями професійних слів-

термінів; виконання спеціально дібраної системи вправ, спрямованої на активізацію їхньої пізнавальної діяльності; безпосереднє залучення до діяльності школярів, що потребує самостійних зусиль, думки, волі, почуттів, забезпечує оволодіння досвідом пізнавальної самостійності, оскільки пізнавальна самостійність завжди спрямована на засвоєння нових знань і передбачає готовність учнів до пошукової діяльності [2-4].

Однією з необхідних умов успішного застосування знань є безпосередня вказівка вчителя учням на необхідність користуватися раніше набутими знаннями при виконанні завдань. Якщо школярі ще не можуть відтворити необхідні знання, вміння, тоді цей матеріал відтворюється учнями разом із учителем, кількість допомоги при цьому поступово зменшується. Такий методичний підхід, на переконання вченого, привчає учнів закріплювати та використовувати раніше набуті знання на уроці, а отже, сприяє формуванню широкого кола компетенцій.

Досліджуючи таку важливу проблему, як процес формування в учнів умінь застосовувати здобуті знання на уроках трудового навчання, Г.М.Мерсіянова зазначає, що розумово відсталі учні за терміном, який позначає спосіб виконання завдання, саму дію не бачать. Для подолання зазначеної вади, вважає учений, необхідно використовувати різні прийоми навчання, які допомагають учням правильно співвідносити назви з діями чи предметами. Усвідомленому використанню нових термінів, на думку автора, сприятимуть такі спеціальні прийоми роботи учителя-дефектолога на уроках трудового навчання, як: скласти речення з цим терміном, показати предмет або продемонструвати дію, змоделювати, зобразити предметно-дійову ситуацію, дібрати малюнок до цього терміну, тобто здійснити перетрансформацію словесно сформульованого тексту у конкретні образи [2; 4; 5].

Важливим методом роботи, спрямованим на уведення нових термінів в активний словник школярів, є також систематичне використання підручника з трудового навчання. Для цього (залежно від мети уроку) важливо

застосовувати спеціальні вправи: знайти в підручнику заголовок до тексту, прочитати його та визначити, про що йдеться в тексті; прочитати текст і розповісти, про що йдеться в ньому; знайти запитання до тексту; знайти відповіді на запитання в тексті і прочитати їх; розглянути малюнок і розповісти, що на ньому зображено; прочитати підписи під малюнками; знайти у змісті підручника зазначений розділ, розрізняти в кінці тексту завдання й запитання, інші вправи на орієнтування в підручнику. Починаючи з 5 класу звертається увага учнів на рисунки-креслення, таблиці, що знаходяться у підручнику [3, с.34].

Для ознайомлення із професійною термінологією учитель застосовує метод пояснення на початку вивчення нової теми, перед читанням тексту, в якому вона використана. Звертається увага учнів на те, що саме позначають ці терміни – предмети, вироби, інструменти, матеріали, машини, деталі чи позначення дій, операцій, трудових процесів. Записуються нові слова-терміни учителем на дошці, а учнями у зошит.

Вправи, спрямовані на опанування професійної термінології, доцільно застосовувати на кожному занятті у вигляді спеціальних усних та письмових завдань, дидактичної гри. Наприклад, учитель пропонує картку з назвою деталі чи виробу, а учні показують цю деталь чи виріб, і навпаки: учитель демонструє деталь, а розумово відсталі учні добирають назву; виконання вправ, дидактичних ігор типу «гра у доміно», «поле чудес», «кросворди», вправи з картками, виконання яких передбачає вибір відповіді або містить зразок відповіді та ін. [3; 6].

Як і в будь-якій навчальній дисципліні, в трудовому навчанні існують основні, базові терміни і не основні. Різниця в методиці їх вивчення – суттєва: перші вивчаються докладно, у взаємозв'язках з іншими, раніше вивченими поняттями, включаючи систематичне їх повторення (якщо можливо - застосування), за образним висловлюванням Г.М. Мерсіянової, ці терміни забезпечують «програмування діяльності» [6, с.28]; тоді як другорядні викладаються конспективно, і формують у дітей загальне

уявлення про них, оскільки вони не впливають на рівень професійних умінь, не відіграють суттєвої ролі у забезпеченні способу виконання практичних завдань, а призначені для загального розвитку учнів, котрі опановують ту чи іншу професію. Усі терміни групи «програмування діяльності» мають бути добре засвоєні учнями, починаючи з початку трудового навчання, бо від усвідомлення значення кожного з них залежить правильність виконання відповідної операції, а також розуміння усних і письмових інструкцій до практичних завдань. На прикладі таких схожих на слух термінів, як «розпрасувати» і «запрасувати», що означають різні види робіт, можна продемонструвати учням необхідність чіткого знання змісту кожного з них.

Використання в навчальному процесі запропонованих вправ сприятиме формуванню у школярів пізнавальних потреб; розвитку наполегливості для виконання самостійних практичних завдань; опануванню системою інтелектуальних умінь, спеціальних прийомів навчальної діяльності; активному характеру засвоєння знань [2; 6].

Проілюструємо можливості формування складових технологічної компетентності на прикладі програми зі швейної справи для 4-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей, розробленої Г.М. Мерсіяною (2011 р.)

В програмі передбачена робота щодо формування профорієнтаційних компетенцій в 4, 5, 9-х класах (всього 6 год.). Наприклад, у програмі поставлені такі вимоги до навчальних досягнень: учень має загальне уявлення про професію швачки; знає назви та призначення обладнання майстерні, робочого місця; обізнаність з правилами поведінки та безпечної праці в майстерні.

Прикладами формування графічної компетентності може слугувати такі: учні здійснюють побудову креслення серветки квадратної, прямокутної форми, наволочки, косинки, халата та ін., уміють знімати мірки один з одного, записувати розміри, будувати креслення за інструкційною картою, викроювати деталі під керівництвом учителя тощо.

Крім того, програма зі швейної справи містить змістові складові щодо формування економічної компетентності школярів: це - визначення кількості тканини для спідниці (7 клас), розрахунок тканини на оборку (8 клас), формування уявлення про заробітну платню (9 клас), організація оплати праці на швейному виробництві, економність розкладки при пошитті одягу за готовими викрійками (10 клас).

У 8-10 класах формуються соціальні компетенції, а саме: нормативно-правові через засвоєння понять про трудовий договір, основні права та обов'язки робітника, робочий час, розторгнення трудового договору (угоди), звільнення з роботи, робочий час, трудова дисципліна, охорона праці, особливості праці молоді. Зокрема, ознайомлення з різними документами (трудова книжка, угоди, накази тощо), порядок влаштування на роботу - 9 клас; порядок організації праці в цехах – 10 клас. Крім того, програма містить елементи комп'ютерної грамоти, вмінь (інформаційної компетентності).

У програмі зі швейної справи чітко визначений корекційний компонент, а саме – формування загальнотрудових умінь: орієнтування в способі виконання швейного виробу на основі аналізу зразка; планування послідовності виконання трудових операцій; контролювання обробки зрізів та з'єднання деталей (самоконтроль), порівняння результатів своєї діяльності з еталоном (зразком); формування умінь самостійно виконувати практичні завдання за зразками, інструкційною картою, за планом послідовності трудових дій.

Коротко зупинимось на аналізі діючих підручників з трудового навчання для допоміжних шкіл під авторством Г.М. Мерсіянової та у співавторстві на предмет відповідності їх процесу формування професійно-трудової компетентності.

Найбільш інформативними щодо можливості формування предметної (технологічної) компетентності є підручники з «Трудового навчання» для 1-3 класів допоміжної школи (автори Г.М. Мерсіянова, О.П. Хохліна) та зі «Швейної справи» (4-7 класи) (автор Г.М. Мерсіянова): в молодших (1-3)

класах це стосується формування культури праці, техніко-технологічної, мовленнєвої компетентностей; в 4-7 класах зміст підручників забезпечують формування техніко-технологічної, графічної, профорієнтаційної (в 4 класі), мовленнєвої компетентностей.

Розглянемо в якості типового прикладу підручник для 5 класу допоміжної школи «Швейна справа». Зміст підручника відповідає назвам розділів програми. Основний текст (кожна тема) містить апарат організації засвоєння матеріалу (систему запитань і завдань), ілюстрації, малюнки, понятійний словник. На етапі закріплення та узагальнення знань тексти супроводжуються технологічними (інструкційними) картками для виконання практичних робіт щодо побудови креслення виробів (під контролем учителя та самостійно). Запитання до тексту слугують закріпленню теоретичних знань, завдання –відпрацюванню умінь у нових умовах. Апарат засвоєння матеріалу містить запитання репродуктивного і частково-пошукового рівнів. Це сприяє самостійному пошуку і кращому засвоєнню навчальної інформації. Ілюстративний матеріал пов'язаний та доповнює зміст теми кожного уроку.

Теми, присвячені формуванню графічної компетентності, містять пояснювальні малюнки з умовними позначеннями, методикою побудови деталей швейних виробів. Позитивною стороною програми є виділення в бюджеті навчального часу не менше 75% на закріплення знань та напрацювання відповідних вмінь і навичок.

На думку розробника програми, за умови методично компетентної організації трудового навчання, її зміст створює сприятливі умови для професійного визначення учнів (мотивує, формує інтерес до професії швачка), сприяє розвитку творчості, конструкторських здібностей, морально-вольових якостей, культури праці тощо.

Таким чином, аналізуючи науково-методичні надбання вченого Г.М.Мерсіянової, ми переконались у тому, що вони забезпечують формування більшості складових професійно-трудової компетентності учнів допоміжної школи відповідно до нормативних документів МОН України.

У подальшій своїй роботі ми плануємо розглянути аналіз анкетування випускників допоміжних шкіл різних регіонів України стосовно стану їхнього працевлаштування, ставлення до отриманої професії. Результати дослідження слугуватимуть збагаченню та корекції практики професійно-трудового навчання в спеціальних школах.

Література

1. Бондар В.І. Особливості формування трудової компетентності розумово відсталих учнів: Навчальний посібник / В.І.Бондар, К.В.Рейда. – К.: «МП Леся», 2010. -168с. **2. Мерсіянова Г.Н.** Воспитание самостоятельности у учащихся вспомогательной школы в процессе профессионально-трудового обучения: автореф. дис... канд. пед. наук: / Г.Н. Мерсіянова. – М., 1962. – 14 с. **3.Мерсіянова Г.М.** Вивчення професійної термінології на уроках праці в допоміжній школі / Дефектологія. - №1. - К., 1997. – С. 32-36. **4. Мерсіянова Г.М.** Елементи графічної грамоти на уроках трудового навчання в молодших класах допоміжної школи // Дефектологія. – 2003. – №4. – С. 27-29. **5.Мерсіянова Г.М.** Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів спеціальної загальноосвітньої (допоміжної) школи для дітей з порушеннями розумового розвитку. Трудове навчання. / Г.М. Мерсіянова. – Київ-Луганськ: – 2002. – С. 58-66. **6. Мерсіянова Г.М.** Професійно-трудове навчання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей: посібник / Г.М. Мерсіянова – К.: Педагогічна думка, 2012. – 80 с.

References

1. Bondar V.I. Osoblyvosti formuvannja trudovoi kompetentnosti rozumovo vidstalyh uchniv: Navchalnyj posibnyk / V.I.Bondar, K.V.Rejda. – K.: «MP Lesja», 2010. -168s. **2.Mersyjanova G.N.** Vospytanye samostojatel'nosti u uchashhyhsja vspomogatel'noj shkoly v processe professyonalno-trudovogo obuchenija: avtoref. dys... kand. ped. nauk: / G.N. Mersyjanova. – M., 1962. – 14 s. **3.Mersijanova G.M.** Vyvchennja profesijnoi terminologii na urokah pracj v dopomizhnoj shkoli / Defektologija. - №1. - K., 1997. – S. 32-36. **4. Mersijanova G.M.** Elementy grafichnoi gramoty na urokah trudovogo navchannja v molodshyh klasah dopomizhnoi shkoly // Defektologija. – 2003. – №4. – S. 27-29. **5.Mersijanova G.M.** Kryteriji ocinjuvannja navchalnyh dosjagnen uchniv pochatkovyh klasiv specialnoi zagalnoosvitnoi (dopomizhnoi) shkoly dlja ditej z porushennjamy rozumovogo rozvytku. Trudove navchannja. / G.M. Mersijanova. – Kyiv-Lugansk: – 2002. – S. 58-66. **6. Mersijanova G.M.** Profesijno-trudove navchannja u specialnyh zagalnoosvitnih navchalnyh zakladah dlja rozumovo vidstalyh ditej: posibnyk / G.M. Mersijanova. – K.: Pedagogichna dumka, 2012. – 80 s.

Товстоган В.С. Формування професійно-трудової компетентності учнів допоміжних шкіл як умова успішної соціалізації (За науковою спадщиною Г.М.Мерсіянової)

В статті висвітлюється науково-педагогічні, зокрема методичні, напрямки досліджень Г.М. Мерсіянової, спрямовані на формування окремих складових професійно-трудової компетентності учнів з вадами психофізичного розвитку. Зазначено, що важливим напрямком роботи спеціальних шкіл є упровадження компетентнісного підходу. На основі аналізу нормативних документів МОН України дається визначення предметній технологічній компетентності як досвіду предметно-перетворювальної діяльності, пов'язаної з набуттям учнями нового знання та його застосуванням. Докладно аналізуються надбання вченої стосовно формування в учнів графічної компетентності, якій після ліквідації уроків креслення, надається вчителями трудового навчання недостатньо уваги. Визначено основні методичні рекомендації стосовно формування таких важливих складових професійно-трудової компетентності як техніко-технологічна, конструкторсько-графічна, профорієнтаційна, інформаційно-комунікативна, соціальна, економічна, термінологічного знання, досвіду роботи з обладнанням, інструментом,

культури праці. Проаналізовано діючі підручники з трудового навчання для молодших і старших класів спеціальної школи, програми трудового навчання, розроблені Г.М. Мерсіяною, зроблено висновок про їх переважну відповідність сучасним освітнім вимогам в Україні.

Ключові слова: розумово відсталі діти, трудове навчання, професійно-трудова компетентність, методичне забезпечення, наукова спадщина.

Товстоган В.С. Формирование профессионально-трудова компетентности учащихся вспомогательных школ как условие успешной социализации (За научным наследием Г.Н. Мерсияновой)

В статье освещаются научно-педагогические, в частности методические, направления исследований Г.Н. Мерсияновой, направленные на формирование отдельных составляющих профессионально-трудова компетентности учащихся с нарушением психофизического развития. Отмечено, что важным направлением работы специальных школ является внедрение компетентностного подхода. На основе анализа нормативных документов МОН Украины дается определение предметной профессионально-трудова компетентности как опыту предметно-преобразующей деятельности, связанной с приобретением учащимися нового знания и его применением. обстоятельно анализируются наработки ученого в плане формирования в учащихся графической компетентности, которой после отмены программы по черчению, учителями трудового обучения уделяется недостаточно внимания. Определены основные методические рекомендации относительно формирования таких важных составляющих профессионально-трудова компетентности как технико-технологическая, конструкторско-графическая, профориентационная, информационно-коммуникативная, социальная, экономическая, опыта работы с оборудованием, инструментом, терминологического знания, культуры труда. Проанализированы действующие учебники по трудовому обучению для младших и старших классов специальной школы, программы трудового обучения, разработанные Г.Н. Мерсияновой, сделан вывод о преимущественном соответствии их современным требованиям образования в Украине.

Ключевые слова: умственно отсталые дети, трудовое обучение, профессионально-трудова компетентность, методическое обеспечение, научное наследие.

Tovstogan V.S. Formation of professional competence of pupils work of the schools as a condition for successful socialization (For scientific heritage Mersyanova G.M.)

The article highlights the scientific and educational, particularly methodical, research directions G.M. Mersyanova aimed at the formation of the individual components of professional competence of students working in violation of the mental and physical development. Noted that an important focus of special schools is the introduction of competence approach. Based on the analysis of regulatory documents Department of education and science of Ukraine defines the subject of technological competence as experience subject-transforming activity related to the acquisition of new knowledge by students, its transformation and application components of professional competence and labor. Thoroughly analyzed in terms of scientific achievements in the formation of students competence graphic paid labor training teachers insufficient attention after the cancellation of the program for plotting. The basic guidelines regarding the formation of the important components of professional competence as labor is the technological, design, graphic, occupational, information, communication, social, economic, terminological knowledge, experience with the equipment, tools, labor culture. Analyze current textbooks on labor education for junior and senior classes of a special school, labor training programs developed G.M. Mersyanova, concluded that according to the modern requirements of their education in Ukraine.

Key words: mentally retarded children, job training, vocational and labor expertise, methodological support, scientific heritage.